Suomen Arkkitehtiliitto SAFA
Hämeentie 19
00500 Helsinki

HE 101/2024 vp
Eduskunnan ympäristövaliokunnan kuuleminen 17.10.2024

Suomen Arkkitehtiliiton näkemyksiä rakentamislain muuttamisesta

Suomen Arkkitehtiliitto kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ympäristövaliokunnassa.

Yleisiä huomioita

Rakentamislain muutosten aikataulu ja voimaantulon nopeus on kohtuuton. Se ei anna alan toimijoille aidosti aikaa varautua muutoksiin.

Rakennuksen vähähiilisyyteen ja elinkaariominaisuuksiin liittyvä sääntely ei ole riittävää ollakseen vaikuttavaa. Se tulee ulottaa koskemaan myös korjaus- ja muutostyötä sekä laajennuksia. Hiilijalanjälkilaskenta vasta lopputarkastuksessa voi olla ongelmallista ilman lupavaiheessa tehtyä ennakoivaa tarkastelua.

Rakentamislain ja valmisteilla olevan alueidenkäyttölain rajapintaa on sekoitettu. Tästä yhtenä esimerkkinä ovat puhtaan siirtymän sijoittamislupaa koskevat pykälät. Puhtaan siirtymän sijoittamista koskeva sääntely tulee siirtää alueidenkäyttölain puolelle, koska prosessi vastaa esitetyssä muodossa kaavoitusprosessia. Alueidenkäyttölaissa ovat jo tuuli- ja aurinkovoiman sijoittamista koskevat vastaavat määräykset.

Suunnittelijoiden ja työnjohtajien ammatinharjoittaminen vaarantuu 1.1.2025, koska pätevyyksiä ei voida todeta ennen sitä. Asetus, joka määrittää pätevyyden ja sen edellytyksenä olevia koulutuksia on hyväksytty eduskunnassa aikaisintaan joulukuussa 2024. Valmisteluja rakentamislain mukaista pätevyydentoteamista koskien ei voida tehdä ennen sitä, koska ympäristöministeriö ei ole nimittänyt lain tarkoittamaa pätevyyden toteamiselintä.
Vuoden 2025 alussa ilman siirtymäsäännöstä ollaan tilanteessa, jossa ammatinharjoittaminen estyy kaikilta suunnittelijoilta ja työnjohtajilta, jotka eivät ole aikaisemmin toimineet luvan mukaisina toimijoina sekä niiltä alan suunnittelijoilta ja työnjohtajilta, joilla on käynnistymässä hanke ja luvan haku kunnassa, jossa heitä ei ole todettu kelpoisiksi aikaisemmin. Rakennusvalvontaviranomaisella tulee olla mahdollisuus tehdä pätevyysarviointi osana kelpoisuusarviointia ainakin 30.6.2024 asti.

Rakennuksen vähähiilisyys ja elinkaarilaskelmat

Hiilijalanjälkilaskelma on ulotettava koskemaan myös korjaus- ja muutosrakentamista sekä kerrosalaan laskettavan tilan lisäämistä ja rakennuksen laajennusta, kun sen koko on vähintään 20 % alkuperäisestä rakennuksesta tai minimissään 500 m2.

Rakennuksen **laajentaminen on uudisrakentamista, johon tulee soveltaa uudisrakentamista koskevia vaatimuksia ja raja-arvoja.** Rakennuksen laajennus voi olla kooltaan suuri suhteessa alkuperäiseen rakennukseen. Koska laajentaminen vertautuu uudisrakentamiseen, sen hiilijalanjälki on laskettava vastaavasti.

Korjausrakentamisen osuus rakentamisesta on yli puolet ja sen tuottamat päästöt merkittäviä. On oleellista vaatia vähähiilisyyslaskelmat myös korjauskohteista niin, että ne koskevat korjattavaa osuutta rakennuksesta. **Korjaus- ja muutosrakentamisen jättäminen pois hiilijalanjälkilaskennasta ei edistä vähähiilisyyttä.** Laskelmia tarvitaan osoittamaan korjauskohteiden vähähiilisyyden taso. Ilman tietoa ei synny kokonaiskuvaa korjausrakentamisen vaikutuksista ilmastonmuutokseen. Samalla vaikeutuu merkittävästi Suomen peruskorjausstrategiassa oleva hiilijalanjälki-indikaattorin raportointi. Energiatehokkuusdirektiivin uudistus tuo mukanaan vaatimuksia myös korjausrakentamiselle.

Koska säilyttämisellä/purkamisella on merkittävä vaikutus hiilipäästöihin, tulee ratkaisu tehdä aina kaikki kestävän kehityksen kriteerit (ekologiset, taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset) ja kaupunkirakenne huomioiden. Päätöksen tulee perustua asiantunteviin selvityksiin rakennuksen kunnosta, korjaus- ja käyttömahdollisuuksista. Hiilijalanjälkitietoa tarvitaan korjaus- ja purkamisvaihtoehtoja vertailtaessa. Ilmastonmuutoksen kannalta nopeimmin vaikuttaviin tuloksiin päästään säästämällä neitseellisiä rakennusaineita sekä korjaamalla ja suunnitelmallisesti ylläpitämällä olemassa olevaa rakennuskantaa. Uudisrakentaminen aiheuttaa aina merkittävän hiilipiikin, joka tasaantuu energiansäästöjen avulla vasta vuosikymmenien päästä. Purkamismenettelyjen helpottaminen ei edistä kiertotaloutta.

Valitusoikeuksien rajaaminen

Museoviranomaisella ja ELY-keskuksella
tulee olla mahdollisuus valittaa kaikkia suojelukohteita koskevista päätöksistä

Suomen rakennuskanta on nuorta. Rakennuksistamme 70 prosenttia on rakennettu 1960-luvun jälkeen. Huomattavaa osaa Suomen rakennushistoriallisesti merkittävästä rakennuskannasta ei ole suojeltu. Lailla suojeltuja kohteita on vain 4 prosenttia rakennuskannasta. Rakennussuojelun tärkein instrumentti on asemakaava, jonka kunta itse laatii ja josta kunnan luottamusmiehet päättävät. Yhteisen kulttuuriperinnön vaaliminen on jokaisen suomalaisen asia.

Rakentamislain muutosehdotuksessa valitusoikeuksia rakentamis-, toteuttamis- ja purkamisluvista (179 §, 181 § ja 182 §) ollaan rajoittamassa eri tavoin. Museoviranomaisilla ja ELY-keskuksella olisi valitusoikeus vain päätöksiin, jotka koskevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä suojelukohteita. Museolain mukaan yksi alueellisten vastuumuseoiden tehtävä on vaalia kulttuuriympäristöä – myös ”vain” paikallisesti merkittävää. Jos valitusoikeus viedään pois, museoviranomaisen lainmukaisen tehtävän suorittaminen rajautuu merkittävästi.

Ympäristöministeriön tekemän selvityksen mukaan (YM 19/2013) viranomaisten valitukset ovat menestyneet hyvin ja niillä on pystytty puuttumaan lainvastaisiin päätöksiin. Tämä on lisännyt kansalaisten uskoa oikeusturvaan. Rakentamislakiin nyt esitettyihin viranomaisten valitusoikeuden supistuksiin ei tule ryhtyä.

Erityisesti museoviranomaisten muutoksenhakuoikeuden säilyttäminen mahdollisimman laajana on perusteltua, kun samaan aikaan heikennetään rakennussuojelun edellytyksiä ja helpotetaan purkamista.

Lakiesityksessä myös kansalaisten valitusoikeudet on rajattu minimiin. Maankäyttö- ja rakennuslaissa kuntalaisilla oli vielä valitusoikeus purkamisluvasta. Ensi vuonna voimaantulevasta rakentamislaista tämä poistettiin ja sitä korvaamaan asetettiin kansalaisjärjestöille valitusoikeus purkamisluvasta, mikäli rakentaminen merkitsee purkamislupaa edellyttävän, suojellun tai historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen purkamista.

Nyt meneillä olevassa rakentamislain muutosehdotuksessa **valitusoikeutta rakentamisluvasta ja purkamisluvasta** ollaan poistamassa myös **rekisteröidyltä yhteisöltä**, jonka toimialaan kuuluu kulttuuriperinnön vaaliminen tai rakennetun ympäristön laatuun vaikuttaminen. Tämä rajaa pois muun muassa arkkitehtuurin alan järjestöt sekä kotiseutu- ja asukasyhdistykset. **Tätä valitusoikeutta ei saa rajata pois**. Esitetyn muutoksen jälkeen kunnan jäsenellä ei edes yhteisön kautta olisi valitusoikeutta purkamisluvasta, joka koskisi suojellun taikka muun historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen purkamista.

Julkisen vallan tehtävä on Suomen perustuslain mukaan edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon (14 §). Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (2 §). Kaikilla on oikeus hyvään, terveelliseen ympäristöön ja velvollisuus huolehtia siitä. Muutosesitys on ristiriidassa em. perustuslain tavoitteisiin nähden. Demokraattisessa kansalaisyhteiskunnassa kansalaisten, joko yksilöinä tai kansalaisjärjestöjen kautta, pitää voida halutessaan kyseenalaistaa päätösten oikeellisuus. Valtioneuvoston tuoreet periaatepäätökset arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta (2022-2035) ja kulttuuriperintöstrategiasta 2023-2030 painottavat nekin kansalaisten osallistamista.

Valitusoikeuksien rajaamista esitetyllä tavalla ovat pitäneet ongelmallisena lausunnossaan (VN/34558/2023) myös hallinto-oikeudet, koska se on ristiriidassa sekä perustuslain että Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten kanssa. Se on Århusin yleissopimuksen (SopS 122/2004) vastainen, joka on saatettu voimaan lailla (767/2004) ja asetuksella (866/2004). Faron puiteyleissopimus (SopS 50/2018) takaa kansalaisille oikeuden saada tietoa, osallistua päätöksentekoon ja käyttää muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeutta ympäristöasioissa. Faron puiteyleissopimuksessa Suomi on sitoutunut edistämään lainsäädännössään kulttuuriperinnön suojelua keskeisenä tekijänä kestävän kehityksen, kulttuurisen monimuotoisuuden ja nykyaikaisen luovuuden tavoitteiden saavuttamisessa.

Kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten osalta on hälyttävää, mikäli Rakentamislain määräykset eivät suojaa julkisia rakennuksia purkamiselta. Tämä asettaa jatkossa entisestään paineita erityislain soveltamiseen julkisten rakennusten suojelemiseksi, mikä ei ole tarkoituksenmukaista vaan lisää suojeluesityksiin liittyvää käsittelyä.

Asko Takala
puheenjohtaja

Arja Lukin
pääsihteeri

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA on suomalaisten arkkitehtien ammatillinen ja aatteellinen yhteisö, joka toimii arkkitehtuurin ja laadukkaan elinympäristön puolesta. Arkkitehtiliittoon kuuluu 3800 arkkitehtia ja arkkitehtiopiskelijaa. SAFA mm. julkaisee Arkkitehti-lehteä ja jakaa vuosittain palkintoja – näkyvimpänä niistä Arkkitehtuurin Finlandia -palkinto sekä tarjoaa asiantuntijapalvelua arkkitehtuurikilpailujen järjestäjille. SAFA on Akavan jäsenjärjestö ja Euroopan arkkitehtineuvoston (ACE) jäsen.